

УДК 347.463 : 347.763.3

*Р. А. Лідовець**кандидат юридичних наук,**завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін**(Національний університет "Острозька академія")*

ПОНЯТТЯ ВАНТАЖУ ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ

Цивільний оборот сучасної України досить інтенсивно розвивається, породжуючи багато нових видів правовідносин, які до цього часу були невідомі, або відомі не в такому вигляді. Зокрема, значного розвитку набули відносини з переміщення різноманітних речей з одного місця в інше. Договір перевезення вантажу отримав у законодавстві України широке закріплення. Норми, які регулюють відносини, пов'язані з укладенням і виконанням зазначеного договору, закріплені як у Цивільному кодексі України, так і у спеціальних кодексах, законах та підзаконних актах. Однак, термінологія, що вживається у зазначеному законодавстві, не завжди чітко і вичерпно відображає зміст понять, що позначаються за її допомогою. Це, закономірно, викликає труднощі у застосуванні законодавства. Наприклад, незважаючи на те, що законодавець дає формальне визначення поняття вантажу, це не завжди дозволяє чітко відмежувати його від інших, подібних за змістом, термінів, таких як, вантажобагаж чи товаробагаж. Як виявилось, знання змісту цих понять потрібне не так для застосування норм про договори перевезення, як для правильного застосування податкового законодавства. Тому,

з'ясування поняття вантажу за відповідним договором перевезення є вкрай важливим як для науки цивільного права, так і для юридичної практики.

У переважній більшості наукових досліджень договору перевезення вантажу, приділяється увага загальним питанням правового регулювання таких правовідносин. Питання тлумачення поняття вантажу і пов'язаних з ним понять, на жаль, залишається поза сферою наукових розробок.

Завданням цього дослідження є з'ясування змісту терміну "вантаж", виділення ознак вантажу, які безпосередньо впливають на зміст договору перевезення, та відмежування його від схожих понять.

Відповідно до ч. 1 ст. 909 Цивільного кодексу України за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату [1].

Як випливає з цього визначення вантаж є тим об'єктом, на який спрямована діяльність перевізника. Дії ж перевізника по переміщенню вантажу складають предмет договору перевезення. Істотною умовою договору є умова про предмет, яким є послуги щодо доставки ввірених перевізникові матеріальних цінностей (вантаж) до пункту призначення [2, с. 527]. Таким чином можна стверджувати, що вантаж є одним з елементів, який належить до предмету договору перевезення, як його істотної умови. З огляду на це, надзвичайно важливо чітко його сформулювати.

У Цивільному кодексі України та Законі України "Про транспорт" визначення поняття вантажу не наводиться. Однак, воно в тій чи іншій мірі присутнє в міжнародних договорах у сфері перевезень та в інших нормативно-правових актах.

▪ Поняття вантажу за договором перевезення вантажу / Р. А. Лідовець // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11radpv.pdf>.

Зокрема, згідно з Конвенцією про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 р., вантаж – це будь-які товари і будь-якого роду предмети, що перевозяться на судні, за винятком пошти, судових припасів, судових запасних частин і спорядження, особистих речей команди і багажу, що слідує з пасажирами [3].

Згідно з п. 24. ст.1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори повністю або частково морського міжнародного перевезення вантажів "вантаж" означає майно, товари чи предмети будь-якого роду, які перевізник зобов'язується перевезти відповідно до договору перевезення, і включає упаковку і будь-яке обладнання та контейнер, які не надаються перевізником від його імені [4, с. 102].

Згідно з Правилами перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, вантаж – це всі предмети з моменту прийняття для перевезень до здачі одержувачу вантажу [5].

Відповідно до Закону України "Про залізничний транспорт" вантаж – матеріальні цінності, які перевозяться залізничним транспортом у спеціально призначеному для цього вантажному рухомому складі, вантажобагаж – вантаж, що перевозиться в пасажирських і поштово-багажних поїздах [6].

У Повітряному кодексі України під вантажем розуміється будь-яке майно, що перевозиться на борту повітряного судна, крім пошти, бортових припасів і багажу, що перевозяться згідно з багажною квитанцією [7].

Як видно з наведених визначень, спільним для усіх них є наступне:

а) вантаж – це матеріальні цінності, що передані відправником для перевезення, крім пошти, багажу та бортових припасів і різного спорядження, яке необхідне для функціонування транспортного засобу;

б) до вантажу також включається упаковка, контейнер і інше обладнання, призначене для збереження та транспортування вантажу, які передані перевізнику відправником.

Хоча упаковка, контейнер та інше обладнання, призначене для збереження та транспортування вантажу не вказуються прямо у визначеннях вантажу, що містяться в українському законодавстві, буквально тлумачення цих норм, дозволяє зробити висновок, що вони входять до складу останнього. Це впливає з того, що у переважній більшості визначень під вантажем розуміється усе майно, яке передане для перевезення відправником. А оскільки упаковка, контейнер та інше обладнання, призначене для збереження та транспортування вантажу може бути надане відправником разом з вантажем, то воно охоплюється таким визначенням поняття "вантаж". Якщо упаковка, контейнер чи інше обладнання, призначене для збереження та транспортування вантажу надається перевізником, то воно не може вважатися вантажем.

Чітке з'ясування цього питання необхідне для того, щоб визначити обсяг відповідальності перевізника у разі втрати або пошкодження упаковки, контейнера чи іншого обладнання, призначеного для збереження та транспортування вантажу, а також для визначення суб'єкта відповідальності у разі пошкодження вантажу через недоліки упаковки.

Для запобігання неоднозначним тлумаченням поняття "вантаж", на наш погляд, доцільно на рівні Закону України "Про транспорт" або Цивільного кодексу України закріпити його визначення з вказівкою, що саме до нього належить а що ні. Під поняттям "вантаж" слід розуміти речі, які передані відправником перевізнику для доставки до пункту призначення і видачі одержувачеві. До складу вантажу входять також упаковка, контейнер чи інше подібне обладнання, призначене для

збереження та транспортування вантажу, якщо воно надане перевізнику відправником.

Також на практиці, як уже відзначалось, виникає потреба у з'ясуванні відмінності між поняттями вантаж, багаж і вантажобагаж в частині застосування до них ставки ПДВ з послуг по міжнародних перевезеннях у період з 31.03.2005 р. до 30.06.2005 р.

Відповідно до Закону України "Про залізничний транспорт" вантаж – матеріальні цінності, які перевозяться залізничним транспортом у спеціально призначеному для цього вантажному рухомому складі, а вантажобагаж – вантаж, що перевозиться в пасажирських і поштово-багажних поїздах. Виникло питання чи співпадають за змістом ці терміни.

З цим питанням Державна податкова адміністрація України звернулась 26 грудня 2005 р. до Комітету Верховної ради України з питань будівництва, транспорту, житлово-комунального господарства і зв'язку. У відповіді на нього Комітет зазначив, що неможливо відділяти вантажобагаж від вантажу на підставі засобу перевезення для автомобільного, морського та річкового транспорту, і, відповідно, термін вантажобагаж виступає синонімом терміну вантаж при операціях з поставки транспортних послуг автомобільним, морським та річковим транспортом.

Виходячи з вищевикладеного, Комітет ВРУ з питань будівництва, транспорту, житлово-комунального господарства і зв'язку вважає, що термін вантаж включає в себе поняття вантажобагаж (товаробагаж), що робить ці терміни тотожними для міжнародних перевезень автомобільним, морським і річковим транспортом.

Окрім того, варто взяти до уваги, що Законом України від 03.06.2005 р. N 2642-IV (2642-15) "Про внесення змін до Закону України

"Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів" у абзаці першому пп 6.2.4 раніше діючого Закону України "Про податок на додану вартість" (168/97-ВР) слова "пасажирів, багажу та вантажобагажу (товаробагажу)" замінено словами "пасажирів, багажу та вантажобагажу (товаробагажу) та вантажу". Саме замінено, а не доповнено, щоб могло розцінюватися як розширення норм Закону. Така заміна здійснена з метою уникнення різного роду тлумачень термінів, зокрема, вантаж та вантажобагаж [8].

З таким твердженням можна повністю погодитись. І хоча після внесення змін до Закону України "Про податок на додану вартість" потреба у роз'ясненні відпала, воно може стати актуальним знову, оскільки відповідно до пп. а) п.195.1.3 ст.195 Податкового кодексу України за нульовою ставкою оподатковуються операції з міжнародного перевезення пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом [9]. Тобто вантажобагаж знову не зазначений у вказаній нормі, а тому проблема поширення на нього дії відповідної пільги з оподаткування залишається відкритою.

На наш погляд, це питання не можна вирішувати за допомогою листів комітетів Верховної Ради, а потрібно або внести зміни до Податкового кодексу України, додавши у зазначену статтю вантажобагаж, або розглянути доцільність існування взагалі такого поняття як вантажобагаж з виключенням його із Закону "Про залізничний транспорт". Останній варіант, є більш прийнятним, оскільки аналіз зазначеного закону показав, що термін "вантажобагаж" вживається лише у статтях, присвячених визначенню понять і сфери дії відповідного закону, а тому практичного значення не має.

▪ Поняття вантажу за договором перевезення вантажу / Р. А. Лідовець // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11radpv.pdf>.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що чинне законодавство України у сфері перевезень не містить однозначного визначення терміну "вантаж", який є елементом предмету договору перевезення вантажу і має бути сформульований чітко. З огляду на це, вважаємо за доцільне на рівні Закону України "Про транспорт" або Цивільного кодексу України закріпити його визначення з вказівкою що саме до нього належить, а що ні.

Під поняттям "вантаж" слід розуміти речі, які передані відправником перевізнику для доставки до пункту призначення і видачі одержувачеві. До складу вантажу входять також упаковка, контейнер чи інше подібне обладнання, призначене для збереження та транспортування вантажу, якщо воно надане перевізнику відправником.

Також, необхідно усунути суперечність між законодавством у сфері перевезень та Податковим кодексом України у переліку договорів перевезення щодо поширення нульової ставки оподаткування на операції з міжнародного перевезення пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом. Для цього слід виключити із Закону України "Про залізничний транспорт" термін "вантажобагаж". Реалізація запропонованих заходів внесе ясність у розуміння поняття "вантаж" у договорі перевезення вантажу.

Окрім узагальненого поняття вантажу у законодавстві присутнє також визначення понять окремих видів вантажів таких, як: вантаж, що змерзається; швидкопсувний вантаж; насипний та накидний вантажі; наливний вантаж; великовагові та громіздкі вантажі, небезпечний вантаж, вантаж з оголошеною вартістю, вантаж, який підлягає державному ветеринарно-санітарному контролю та ін. Дослідження критеріїв класифікації вантажів, а також впливу характерних властивостей вантажу

на зміст договору перевезення, на права і обов'язки сторін та на процес виконання такого договору є перспективним.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. У 2 т. – 2-е вид., перероб. і доп. / [Н. С. Кузнєцова, В.В. Луць, В.М. Коссак]; за ред. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. II. – 1088 с.
3. Конвенція про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_064.
4. Коносамент. От теории к практике: сборник документов / [Ницевич А. А., Мельников Н. В., Лебедев В. П. и др.]– Одесса: Фенікс, 2010.– 170 с.
5. Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні: Наказ Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 8. – Ст. 283.
6. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40. – Ст. 183.
7. Повітряний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2011. – № 46. – Ст. 1881.
8. Лист Комітету Верховної ради України з питань будівництва, транспорту, житлово-комунального господарства і зв'язку від 11 січня 2006 р № 06-12/10-14.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1064.836.0>.

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції від 01.01.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page22#o4030>.

Лідовець Р. А.

Поняття вантажу за договором перевезення вантажу

У статті розглядається зміст терміну "вантаж", його ознаки, які безпосередньо впливають на зміст договору перевезення, та відмежування від схожих понять

Ключові слова: вантаж, договір перевезення вантажу, вантажобагаж

Лідовець Р. А.

Понятие груза по договору перевозки груза

В статье рассматривается содержание термина "груз", его признаки, которые непосредственно влияют на содержание договора перевозки, и отграничение от сходных понятий

Ключевые слова: груз, договор перевозки груза, грузобагаж

Lidovets R. A.

The notion of cargo under a contract of carriage

The article deals with the content of the term "cargo", it features that directly affect the content of contract of carriage and separation from similar concepts

Keywords: cargo, the contract of carriage of cargo